

Esclaus i propietaris d'esclaus a la Barcelona de 1424-1425. Una aproximació des del punt de vista socio-professional

Roser Salicrú i Lluch

El 31 d'agost del 1413, les Corts de Barcelona aprovaren diversos capítols sobre la guarda i seguretat dels esclaus del Principat, segons els quals tots els residents a Catalunya que posseïssin esclaus mascles haurien de declarar-los i d'assegurar-los obligatòriament a la Generalitat contra les fugues; la inscripció de les esclaves, en canvi, seria voluntària. Els esclaus haurien de ser declarats als diputats generals i les diputacions locals.¹ Sembla que l'acord del 1413 no es posà en execució fins el 1421, després de les Corts de Tortosa,² tot i que la seva confirmació a la cancelleria reial –amb algunes modificacions– feta per la reina Maria data de l'any següent.³

La Secció Generalitat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó ha conservat el registre de l'administració de l'ofici de la guarda dels esclaus de la vegueria de Barcelona del primer semestre de l'any 1425.⁴ Els treballs de J. Miret i Sans i de Ch. Verlinden, que ja havien estudiat aquesta institució, semblen suggerir, en algun moment, la conservació d'altres registres, però només fan menció explícita del que es conserva actualment.⁵

Es tracta d'un registre de 143 folis útils que conté les rebudes i les despeses de *Raphael Ferrer, general administrador de la guarda dels esclaus de Catalunya ordenat per los senyors deputats e oïdors de comptes del General de Cathalunya a reebre les monedes provinents per raó de la guarda e seguretat d'aquells*, des del 26 de gener fins al 26 de juliol del 1425. Els pagaments de l'assegurança es feien semestralment. Cada propietari havia d'atribuir als seus esclaus l'estimació que cregués convenient, quantitat que la Generalitat li pagaria en cas de fuga de l'esclau si aquest no era capturat abans de dos mesos. Els propietaris havien de pagar, anualment, per cada esclau, «d'aquells qui són de nació de moros blanchs o llors a rahó de XXII s. per L l., e per los altres d'altre qualsevol nació a rahó de XVI s. VI d. per L l. de stima»⁶ Era lògic que els sarraïns paguessin més que la resta de captius, perquè el risc de fuga era més elevat; a ells els era més fàcil accedir a Barbaria, per mar, passant normalment per les Illes, o a Granada, on també podien arribar per via terrestre, que no pas a la resta de captius arribar a les seves terres.⁷ L'existència de correligionaris dins de les fronteres de la corona, que sovint, amb més o menys motiu, eren acusats de quintocolumnisme, era un factor de risc afegit.⁸ A més, els esclaus sarraïns blancs i mulats devien ser fàcilment confusibles amb els sarraïns

lliures, i sovint es devien escapolir fent-s'hi passar; així ho demostra el fet que els moros negres paguessin com la resta d'esclaus.

La primera part del registre anota fins al foli 81 v., amb una vintena d'assentaments per foli, tots els esclaus assegurats a la guarda de la Generalitat i les rebudes per pagues endarrerides. Tot seguit, fins al foli 89 v., s'hi registren els esclaus nous incorporats a la guarda durant aquell semestre, que són gairebé un centenar. El llibre prossegueix amb diverses rebudes (de bans, confiscacions i vendes d'esclaus; dels diputats locals de Camprodon, Girona, Vilafranca del Penedès i Cervera; de la Generalitat per pagar els propietaris d'esclaus fugats), per acabar amb les despeses de l'administrador (pagaments per fugues, salaris dels guardes, recuperació de fugitius, presó i manteniment d'esclaus arrestats, etc.).

Encara que, segons el reglament del 1413, en fer l'assegurança els propietaris havien de fer-hi constar l'edat i l'estimació del valor de l'esclau, al llibre de comptes del 1425 els enregistraments de pagament de l'assegurança dels esclaus només n'aporten el nom. Des del punt de vista dels esclaus, per tant, el conjunt de dades només té un valor comptable, perquè no hi ha cap element que els transformi en personatges reals. És per això que Verlinden no va aprofitar tota aquesta informació i sí que va aprofitar, en canvi, els apartats que es refereixen a les fugues, on, normalment, s'indica l'origen ètnic i l'edat dels fugitius.⁹

En canvi aquests mateixos assentaments anoten, sistemàticament, el nom, el cognom i la professió dels propietaris dels esclaus, de manera que és possible fer-ne una caracterització socio-professional.

Les fonts de què disposem generalment per a l'estudi de l'esclavitud no són sistemàtiques ni seriades; la seva dispersió motiva que moltes vegades les quantificacions siguin només provisionals. En aquest sentit, el llibre de la guarda d'esclaus de la primera meitat de l'any 1425 és un document excepcional. Com que l'obligatorietat de l'assegurança es limita als esclaus mascles d'entre 10 i 50 anys, no podem, evidentment, convertir aquestes dades en xifres globals d'esclaus, però podem determinar, amb exactitud, els mínims de població esclava masculina adulta i la distribució dels seus propietaris en grups professionals i, alhora, intentar definir l'accés a la propietat d'esclaus de cadascun d'ells.

Com hem dit, al primer bloc del registre hi figuren els esclaus assegurats amb anterioritat al semestre de gener-juliol del 1425. La matriu és en conseqüència, una còpia del registre precedent, són 1669 esclaus assegurats del juliol del 1424 al gener de 1425. Per referir-nos-hi parlarem d'ara endavant, dels esclaus del 1424.

L'assegurança del primer semestre del 1425 es va enregistrar, per tant, sobre el registre dels esclaus del 1424. Lògicament, però, des del juliol del 1424 fins al gener del 1425, els 1669 esclaus no restaren estables, sinó que, per diversos motius, hi hagué modificacions. Les baixes i els canvis de propietaris dels esclaus hi foren introduïts ratllant o rectificant els assentaments del 1424. A més, tot al llarg del semestre assegurat s'hi introduïren noves observacions, en previsió de la redacció del següent llibre de la guarda. Així doncs, podem dir que el registre de la guarda d'esclaus del 1425 recull, d'una manera diacrònica, la mobilitat demogràfica dels esclaus assegurats des del 1424 fins a mitjan 1425.

I, independentment, el llibre recull també les noves incorporacions a la guarda, un total de 99.

Dels 1669 esclaus assegurats el 1424, 22 són esclaves (1,3%). Tenim, per tant, 1647 esclaus masculins assegurats. Sobre el total de 1669 esclaus assegurats el 1424, segons les anotacions i les rectificacions que s'hi afegeixen, es registren 27 morts (1,6% dels esclaus). Hi figuren 65 fugues (3,9% dels esclaus), 50 de les quals tenen èxit (3% dels esclaus, 76,9% de les fugues), però les quinze restants fracassen. 28 dels esclaus són enfranquits (1,6%); 45 esclaus més (2,7%), fins ara tots masculins, són tramesos fora de Barcelona (19 a Mallorca, alguns d'ells, explícitament, per vendre'ls: 6 a València, 5 a Barbaria, 1 a Tunis, 1 a l'Aragó) i per tant queden fora de la guarda de la Generalitat. 132 esclaus més (7,9% del total), entre els quals hi ha 15 de les 22 esclaves, queden, segons la font i sense que se n'explicitin els motius, fora de la guarda d'un semestre a l'altre; 11 assentaments més (0,66%) són ratllats sense cap explicació; i, finalment, 50 dels esclaus (3%) canvien de propietari.

Per tant, només en un any, 351 esclaus¹⁰ dels 1669 inicials (21%) descriuen algun tipus de mobilitat i, de fet, els 1669 esclaus assegurats el 1424 es redueixen a 1390 el 1425.¹¹

Aquesta davallada és en part compensada per les 99 incorporacions del 1425, quatre de les quals són d'esclaves. La mobilitat continua sent tan gran que abans d'acabar el semestre dos dels esclaus novells ja han estat tramesos, per vendre'ls, a Mallorca, un a València, un altre s'ha fugat i dos han canviat de propietari.

Els 1669 esclaus del 1424 queden convertits, per tant, a la fi de juliol del 1425, en 1477 esclaus reals (entre

els quals hi ha assegurades, només, 11 esclaves). En un any, doncs, els esclaus assegurats han disminuït un 11,5%: hi ha 192 assegurances menys.

De manera que, per obtenir un major rigor, haurem d'aproximar-nos als propietaris d'esclaus a partir de les dades que representen la mostra més àmplia, del 1424, i que són en definitiva l'esquelet de les dades que conté el registre del 1425.

Els 1669 esclaus computats el 1424 es troben a les mans de 1150 propietaris. Lògicament, però, per operar amb el màxim d'homogeneïtat, hem d'eliminar de la mostra les esclaves i, consegüentment, els propietaris d'esclaus que només apareixen com a propietaris d'esclaves. El total esdevé en 1647 esclaus masculins (hi havia 22 esclaves a la guarda) que es troben a les mans de 1134 propietaris diversos, cosa que significa que 16 dels 1150 propietaris només tenien esclaves assegurades.

Com ja hem dit el registre recull, juntament amb els esclaus de la ciutat de Barcelona, els de tota la vegueria. Quan el propietari és barceloní, l'assentament anota la seva professió o la seva condició social, mentre que si és de fora de la ciutat normalment només en fa conèixer la localitat. La font només concreta, per als habitants de fora de Barcelona, si es tracta de religiosos o de nobles, tot i que, excepcionalment, ens pot aparèixer algun hostaler, carnier o forner. Si, ja d'entrada, un propietari urbà no ens sembla comparable a un propietari del medi rural, ni tan sols al Pla de Barcelona, les dades que tenim tampoc no ens permetrien equiparar-los. No podem contrastar persones definides a partir de la seva adscripció geogràfica amb d'altres que són descrites amb paràmetres socioprofessionals.

Fora de la ciutat de Barcelona hi trobem 218 propietaris d'esclaus.¹² La majoria són habitants d'un gran nombre de poblacions del Vallès, el Maresme, el Baix Llobregat i el Barcelonès, que mereixerien un estudi a part, i que, a més, com que no són de Barcelona, ens allunyen també de l'àmbit temàtic a què ens hem de cenyir. Però, com ja hem suggerit, juntament amb els propietaris de fora de la ciutat, hi hem d'excloure un bon nombre de religiosos i de monestirs de la zona (Pedralbes, Valldonzella, Sant Llorenç del Munt, Sant Jeroni de la Murtra, Miralles, Montalegre, Vall d'Hebron, Fontrúbia del Coll, Sant Miquel del Fai, etc.), i fins i tot d'altres de fora de la vegueria, com ara l'abat de Ripoll, Dalmau de Cartellà, o l'ardiaca de Tarragona, que, per algun motiu, no pagaven l'assegurança dels seus esclaus a les diputacions locals respectives. Queden fora, també, alguns membres de la petita noblesa local que habitaven llurs castells de les comarques veïnes. En cap dels dos casos l'exclusió no modifica d'una manera transcendent els resultats de la nostra anàlisi; però, en el cas dels religiosos, l'adscripció forana dels monestirs atenua força la incidència dels membres del clergat entre els propietaris d'esclaus.

Al capdavant, per tant, el nombre de propietaris d'esclaus ens queda reduït a 916.

Un problema addicional rau en la consideració de les dones que tenen accés a la propietat d'esclaus. Entre elles es defineixen, clarament, dos grups: les vídues, que, en algun cas, poden aparèixer també com a tutores dels seus fills; i les dones efectivament propietàries d'esclaus.

Les vídues propietàries d'esclaus són, en total, 56, vuit de les quals són de fora de Barcelona. Ens afecten, per tant, en 48 ocasions. És prou evident que aquestes dones figuren al llibre de la guarda i tenen accés a la propietat d'esclaus només com a vídues, és a dir, a causa del seu estat civil, ja que la propietat efectiva dels esclaus era dels seus marits. Aquest mateix fet determina que, de 1424 a 1425, una bona part dels seus esclaus quedin fora de la guarda. Per tant, considerem adequat computar-les d'acord amb l'ofici del seu marit.

En el cas de les dones efectivament propietàries, som més reticents que quedin definides per mitjà de la professió o la categoria social dels seus esposos, i més quan, en alguns casos, tant ell com ella tenen assegurats esclaus, de forma independent. Lògicament, i malauradament, però, l'única manera que tenim d'equiparar-les a la resta de propietaris d'esclaus és mitjançant els marits. Només així podem prendre en consideració el seu accés a la propietat d'esclaus. Igualment, quan home i dona, per separat, tenien esclaus assegurats, també hem hagut de considerar la propietat femenina mitjançant la masculina. En certa manera, doncs, podem dir que en aquests casos hem tingut en compte els esclaus de la unitat familiar sense perdre-hi mai de vista, però, la dona. El grup de dones propietàries d'esclaus és molt menor que el de les vídues; són únicament 32 dones, 25 de les quals són barcelonines.

Entre les set propietàries que viuen fora de la ciutat, s'hi dibuixen grups ben diferents. De tres d'elles només en sabem que són de Sant Gervasi, Sarrià i Viladecans. Una és la muller del senyor de la casa de les Illes, del terme de Martorell, i per tant forma part de la petita noblesa. I les tres restants formen part d'un grup de dones que, respecte al nombre global de propietaris, és del tot marginal; el de les religioses; comptem, només, amb l'exemple de les abadesses de Pedralbes i Valldonzella i d'una monja d'aquest darrer monestir. Són les úniques dones que podem considerar que tenen, en definitiva, accés a la propietat per si mateixes i per llur condició social, no per mitjà d'altri, però com que resideixen fora de Barcelona queden al marge de la nostra categorització.

Mitjançant els seus marits, les vint-i-cinc dones propietàries d'esclaus restants reflecteixen també tendències força clares. De cinc d'elles no en tenim definit el

marit, però cinc són mullers de ciutadans, quatre de mariners, barquers i patrons, tres de notaris, dues d'hostaler i barber, una de donzell, una de funcionari reial, una de corredor d'orella i les tres restants d'oller, perpunter i forner.

Tant si pensem en Sevilla i en Andalusia,¹³ com en València i Alacant¹⁴ o en Gènova,¹⁵ al món mediterrani cristià de la baixa edat mitjana l'esclavitud era, sobretot, un fenomen urbà.¹⁶ Ja hem vist la diferència entre el nombre de propietaris d'esclaus de Barcelona i el de la resta de la vegueria. Però encara són més il·lustratives, les dades de l'any 1431 que forneix Miret i Sans, en aquest cas per a tot tot el Principat.¹⁷

Al món mediterrani medieval, l'esclavitud tingué, gairebé sempre, caràcter de servei domèstic.¹⁸ Els esclaus servien els amos, els proporcionaven prestigi i els permetien mantenir una aparença social luxosa. Secundàriament, podien exercir funcions de personal auxiliar en els oficis artesanals,¹⁹ però a la Barcelona de la darrereria del segle xv algunes ordinacions gremials prohibien que els esclaus poguessin substituir els obrers.²⁰

En contra del que es podria pensar, l'accés a la propietat d'esclaus no estava restringit a la noblesa i les classes mercantils. Tot tipus de professionals i artesans podien arribar a posseir esclaus, com a eina de treball o com a element econòmic de prestigi. Les diferències entre ells apareixen només en quantificar l'accés a la propietat de cada tipologia socio-professional, tant a nivell de grup, per mitjà del nombre de possessors d'esclaus dins de cada grup social, com a nivell individual, determinant el nombre d'esclaus que pot arribar a tenir un propietari d'acord amb la seva personalitat social, jurídica i econòmica.

Per operar amb més comoditat, a causa de la gran varietat d'oficis que apareixen al llibre de la guarda d'esclaus, ha calgut agrupar l'activitat dels propietaris en diversos grups, a mig camí del model que apliquen Bernal, Collantes de Terán i García Bellido a Sevilla²¹ i del que aplica Maria Barceló a Ciutat de Mallorca.²² Ambdues classificacions estan pensades per a activitats professionals productives, és a dir, des d'un punt de vista estrictament econòmic i amb vista al que, en termes actuals, anomenaríem la població activa. No obstant això, en el nostre cas, una gran part dels propietaris d'esclaus no estan caracteritzats per llur activitat econòmica. Per això hi hem afegit, als diversos grups que conformarien els tres sectors de producció moderns (que, amb totes les reserves, hem mantingut per poder operar més fàcilment), un quart grup que engloba els propietaris d'esclaus que queden al marge dels sectors de producció. Tot i els subgrups que hi hem introduït, som conscients que algunes professions no encaixen del tot en en el seu propi apartat.

Dels 916 propietaris d'esclaus que tenim, 41 no resulten computables, bé perquè la font no ens indica l'ofici del propietari, bé perquè aquest és caracteritzat amb consideracions del tot alienes a l'activitat socio-professional (fill de, major o menor de dies...). Representen un 4,48% del total de propietaris.

Els propietaris amb activitats que podríem considerar del sector primari (pesca, tasques agrícoles, etc.) són els que, en conjunt, representen un nombre menor de propietaris. Són només 33, un 3,60% del total.

Els diversos grups que conformen el sector secundari, i que concentren tota l'activitat artesanal, tenen un gran pes en el total, només superat pels grups del sector terciari, però perquè entre aquests hi ha els 188 propietaris mercaders que, ja per si sols, representen un 20,52% del total. Per tant, és entre els diversos grups artesanals, amb un degoteig constant però uniforme, que hi podem trobar una major diversitat i quantitat de propietaris d'esclaus. Entre els oficis relacionats amb la construcció, cal destacar els mestres de cases. En el grup tèxtil, blanquers, paraires i flasers. Entre les diverses professions que es dediquen a l'elaboració i el treball de pells, no hi ha diferències significatives. En canvi, ferrers i fusters són oficis amb forta presència d'esclaus, igual que forners, formenters i carnisers.

És curiós constatar la quasi absència de propietaris d'esclaus entre aquells que es dedicaven a les professions que, segons Bonnassie, foren més restrictives o que prohibiren el treball d'esclaus. Ens referim, en concret, a corallers (només en trobem dos, un d'ells convers), argenters (també dos), oripellers (només un) o batifillers (cap). I, a la inversa, el pes que tenen els grups més oberts a ells, com ara forners, flequers i formenters, que, en conjunt, es troben representats per 37 propietaris, que representen no gaire poc més d'un 4% del total.²³

Per últim, i ja dins del sector terciari, el cas dels barquers és del tot significatiu; com que els barquers no se servien d'obrers l'ús de mà d'obra esclava sempre havia estat permès sense cap tipus de limitació.²⁴ Els 28 barquers propietaris palesen que la tradició d'usar esclaus es trobava del tot arrelada en llur sistema de treball. Els barquers constitueixen el tercer grup en importància entre els propietaris d'esclaus (representen un 3,05% del total), per sobre fins i tot de cavallers i donzells; només els superen, i de bon tros, els ciutadans i els mercaders.

Els 188 mercaders converteixen el que hem anomenat el sector terciari en el que concentra un major nombre de propietaris d'esclaus, sense deixar de banda, però, el pes important que tenen, com hem dit, els barquers, juntament amb els patrons i mariners. Gràcies a notaris i doctors en lleis, les professions relacionades amb el dret i la justícia exerceixen igualment un pes prou

específic. En canvi, els funcionaris reials i municipals, que sumen un total de 25 propietaris, destaquen per la seva gran heterogeneïtat.

Finalment, fora ja dels sectors productius, ens resten un bon nombre de cavallers i donzells, que representen un pel més d'un 5% del total de propietaris, 118 ciutadans, que són gairebé un 13% del total, i els membres del clergat, amb el bisbe de Barcelona, però també amb el buit, prou representatiu, dels religiosos dels monestirs de fora de la ciutat.

A partir de la varietat i el nombre de propietaris, queda doncs ben palès que l'accés a la propietat d'esclaus estava a l'abast de tothom, que no es trobava restringit als sectors més rics i poderosos de la societat urbana.

Les diferències entre els grups no apareixen d'acord amb la possibilitat d'accés a la propietat, sinó a partir del nombre de persones de cada ofici que eren propietàries. És cert, per exemple, que un frener podia arribar a posseir esclaus, però no deixa de ser evident que trobarem molts més mercaders propietaris d'esclaus que no pas freners, perquè la condició socio-econòmica dels mercaders era, lògicament, molt superior; entre els freners el fet de tenir un esclau devia ser més aviat excepcional i, per contra, entre els mercaders devia ser habitual.

Dels 916 propietaris d'esclaus barcelonins, 600 tenen un sol esclau (65,5%), 178 en tenen dos (19,43%)²⁵, 59 en tenen tres (6,44%),²⁶ 24 en tenen quatre (2,62%)²⁷ i 8 en tenen cinc (0,87%).²⁸ Només deu propietaris (1,09%) en tenen més de cinc (un ciutadà, un mercader i un pescador en tenen sis; un ciutadà en té set, dos dels quals són de la seva dona; un altre ciutadà i dos donzells en tenen vuit; un cavaller i un mercader en tenen nou; i un donzell té dotze). A part d'això, hi ha 25 propietaris -de tots els sectors- que tenen només mig esclau, compartit amb d'altres professionals, no necessàriament del mateix ram; d'altres en tenen de compartits i de propis, i fins i tot n'apareix algun de tripartit.

Fora de Barcelona, la dinàmica és força diferent. Els propietaris d'un sol esclau són el 83,94%; només un 16,05% en tenen assegurat més d'un, contra el 31,65% dels barcelonins. Podem dir, per tant, que la concentració de diversos esclaus a les mans d'un mateix propietari és un fenomen, sobretot, urbà.

Al món urbà, però, la dinàmica interna d'accés a la propietat per grups professionals no es troba pas excessivament diferenciada, almenys entre les professions que concentren un major nombre de propietaris (quadre 1).²⁹

Llevat del cas de cavallers i donzells, a causa de llur nivell social, i dels barquers, que, com hem vist, constitueixen un grup del tot excepcional, els components dels

principals grups de propietaris d'esclaus manifesten un mateix comportament: més de la meitat dels propietaris de cada grup, siguin mercaders, ciutadans, fusters, forners, paraires o notaris, posseeixen un sol esclau; a la ratlla d'una quarta part en posseeixen dos; entre un 5% i un 10%, aproximadament, tret del cas dels paraires, en tenen tres. Les diferències només s'insinuen en considerar els possessors de més de tres esclaus.

Cavallers, donzells i barquers, en canvi, es reparteixen pràcticament en parts iguals la possessió d'1 i 2 esclaus; donzells i barquers continuen tenint una evolució paral·lela a partir dels dos esclaus, si bé, per contra, no gaire més d'un 30% dels cavallers posseeix més de 3 esclaus.

Si, a la fi, posem en relació el nombre de propietaris dels oficis que ens apareixen més sovint amb el nombre d'esclaus que posseeixen, per obtenir el que podríem anomenar la mitjana professional de possessió d'esclaus, els resultats són molt semblants (quadre 2). A cavallers i donzells els corresponen més de 2 esclaus i mig per cap; als barquers 2,21; als ciutadans, que eren també els quarts si considerem els més de 3 esclaus per propietari, els pertoqueu 1,79 esclaus a cadascun d'ells. La resta de grups presos en consideració es mantenen a la ratlla de l'esclau i mig, excepte en el cas dels paraires (cap d'ells, de fet, no posseïa més de dos esclaus), que amb prou feines depassen el nombre d'un esclau.

En conseqüència, si quantitativament els mercaders i els ciutadans eren els grups que dominaven la propietat d'esclaus, qualitativament són els membres de la noblesa (cavallers i donzells) els qui es troben millor situats, juntament amb els barquers, perquè tradicionalment n'havien fet, dels esclaus, un element essencial del seu sistema de treball.

Quadre 1

	1 esclau	2 esclaus	3 esclaus	més de 3
mercaders	60'63%	23'93%	6'38%	3'72%
ciutadans	54'23%	27'11%	6'77%	10'16%
cavallers	30'43%	30'43%	8'69%	30'43%
donzells	43'47%	26'08%	17'39%	13'04%
barquers	35'71%	32'14%	14'28%	17'85%
fusters	66'66%	25%	4'16%	4'16%
forners	57'89%	31'57%	10'15%	—
notaris	72'22%	22'22%	5'55%	—
paraires	73'33%	20%	—	—

Quadre 2

	mercaders	ciutadans	cavallers	donzells	barquers	fusters	forners	notaris	paraires
nombre de prop.	188	118	23	23	28	24	19	18	15
nombre de escl.	284	212	61	62	62	35	29	24	17'5
rel. e/p	1'51	1'79	2'65	2'69	2'21	1'45	1'52	1'33	1'16

Propietaris d'esclaus de Barcelona - 1424.
Mostra: 916.

(Sector primari)

- 1. Agricultura, pesca i mineria (33 prop. - 3'60%)
  - 1 carboner
  - 2 exaveguers
  - 1 garbellador
  - 10 hortolans
  - 11 llauradors
  - 8 pescadors

(Sector secundari) (294 prop. - 32'1%)

- 2. Construcció, ceràmica i vidre (30 prop. - 3'27%)
  - 4 gerrers
  - 2 guixers
  - 1 matrasser
  - 11 mestres de cases
  - 1 miraller
  - 2 ollers
  - 5 rajolers
  - 4 vidriers
- 3. Tèxtil (74 prop. - 8'08%)
  - 1 baixador
  - 14 blanquers
  - 1 brodador
  - 2 corders
  - 6 cotoners
  - 1 draper
  - 2 esparters
  - 8 flassaders
  - 1 giponer (converters)
  - 15 paraires
  - 2 perpunters
  - 6 sastres
  - 3 seders (1 converters)
  - 3 teixidors (1 de vels)
  - 3 tintorers
  - 2 vanovers
  - 4 velers (1 converters)
- 4. Pell i cuir (41 prop. - 4'48%)
  - 5 assaonadors
  - 6 basters
  - 3 beiners
  - 1 bosser
  - 6 cuirassers
  - 1 oripeller
  - 3 pellers (1 converters)

3 pellicers
7 sabaters
1 seller
1 tamborer
4 tapiners

5. *Fusta i metall (79 prop. - 8'62%)*

2 argenters
2 ballesters
6 boters
1 broquerer
2 calderers
4 cervellerers
1 cofrer
3 coltellers
3 courers
1 daurador
1 escuder
4 espasers
13 ferrers
1 frener
24 fusters
1 guasper
3 llancers
1 llautoner
1 sedasser
1 serrador
1 siveller
1 torner
2 viraters

6. *Alimentació (64 prop. - 6'99%)*

12 carnicers
1 confiter
9 especiers
6 flequers
12 formenters
19 forners
2 moliners
1 sucrer
2 taverners

7. *Altres (6 prop. - 0'65%)*

4 candelers de sèu
2 corallers (1 convers)

(Sector terciari) (358 prop. - 39'08%)

8. *Comerç (206 prop. - 22'49%)*

7 botiguers
3 canviadors (1 de menuts)
3 corredors (1 bèsties, 2 orella)
188 mercaders (1 de vidre, 3 conversos, 4 menors de dies)
4 mercers
1 revenedor

9. *Transport marítim i terrestre. Comunicacions (51 prop. - 5'57%)*

28 barquers

1 còmit de galera
3 macips de ribera
9 mariners
9 patrons (2 de barca, 1 de coca, 6 de nau)
1 traginer

10. *Hostalaria i serveis personals (11 prop. - 1'20%)*

2 barbers
9 hostalers

11. *Art i cultura (3 prop. - 0'33%)*

1 llibreter
2 pintors

12. *Medicina i assintensals (21 prop. - 2'29%)*

9 cirúrgics
1 físic
1 hospital
3 menescals
5 mestres en medecina
6 metges

13. *Dret, llei i justícia (41 prop. - 4'48%)*

2 doctors en decrets
13 doctors en lleis
2 juristes
2 llicenciats en decrets
4 llicenciats en lleis
18 notaris

14. *Funcionaris reials i municipals (25 prop. - 2'73%)*

1 administrador de la guarda d'esclaus
1 albaraner dret farina
2 algutzeria del rei
1 cambrer del rei
6 casa rei, reina, escriba
1 collidor de la marca
4 escrivans reials
2 lloctinents reials
1 mesurador de vi
1 ofici mestre racional
1 procurador reial
1 saig
1 secretari reial
1 sots-batlle de Barcelona
1 tresoreria reial

Grups al marge dels sectors de producció (190 prop. - 20'74%)

15. *Religiosos (25 prop. - 2'73%)*

1 bisbe
9 canonges
1 obra de la Seu
1 pavorde de la Seu
13 preveres (3 beneficiats Seu de Barcelona)

16. *Noblesa (47 prop. - 5'13%)*

23 cavallers

23 donzells
1 noble

17. Ciutadans (118 prop. - 12'88%)

118 ciutadans (1 convers, 2 majors de dies, 3 menors de dies)

No computables (41 prop. - 4'48%)

NOTES

1. *Cortes de los Antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, vol. XI: Real Academia de la Historia, Madrid, 1907, pp. 287-295.

2. J. MIRET i SANS, «La esclavitud en Cataluña en los últimos tiempos de la Edad Media», *Revista Hispanique*, XLI (1917), pp. 29-30.

3. ACA, C., reg. 2796, ff. 61 v. - 64 r. (1422, setembre, 25. Pedralbes), *Capitula super ordinatione sclavorum Principatus Cathalonie*. Aquests capítols tradueixen a la pràctica el reglament del 1413. Actualitzen -o modifiquen- les primes, determinen els límits econòmics i el cobriment de l'assegurança obligatòria (mascles de 10 a 50 anys) i concreten la voluntarietat d'assegurança de les esclaves, dels menors de 10 anys i dels majors de 50.

4. ACA, Generalitat, Varia, 15.

5. Ch. VERLINDEN s'ocupà de la guarda d'esclaus a «Esclaves fugitifs et assurances en Catalogne (XIVe.-XVe. siècles)», *Annales du Midi* 62(1950), pp. 301-328, i a *L'esclavage dans l'Europe médiévale. Tome premier. Péninsule Ibérique - France*, De Tempel, Bruges 1955, pp. 497-509, sobre la base, sobretot, de les informacions documentals que forneix l'article ja esmentat de Miret i Sans, que, malauradament, molt sovint no localitza les referències documentals que aporta. Verlinden incideix especialment sobre l'anàlisi de la manca de viabilitat econòmica d'aquesta institució, que, a causa de les pèrdues que va representar a la Diputació del General pel nombre de fugues existents, fou suprimida el 1432, després d'una auditoria. El registre de 1425 conservat és una mostra que la comptabilitat era trucada, i que en teoria s'obtenien beneficis; les sumes que la Generalitat pagava a l'administrador de la guarda per ser despeses immediatament es consideraven com a rebudes, però després s'ometia de mencionar-les per segona vegada entre les despeses. Cf. VERLINDEN, *Esclaves...*, p. 323.

6. ACA, Generalitat, Varia, 15, fol. 1 r.

7. Segons el document de confirmació de la reina Maria, els «sclaus barbarussos blancs o llors (...) comunament són mariners e saben navegar». ACA, C., reg. 2796, f. 62 r. 1422, setembre, 25. Pedralbes.

8. Vegeu M.T. FERRER MALLOL, *La frontera amb l'Islam en el segle XIV. Cristians i sarraïns al País Valencià*, CSIC, Institució Milà i Fontanals, Barcelona 1988, pp. 17-46, «La quinta columna».

9. VERLINDEN, *L'esclavage...*, p. 502. No obstant això, la sistematització de les estimacions dels esclaus i de les primes pagades ens permetria obtenir, almenys, el percentatge d'esclaus moros blancs i llors, ja que la taxa que pagaven era superior. Els noms dels esclaus, en canvi, només ens permeten quantificar un mínim d'esclaus musulmans, de totes les procedències, ja que molts noms cristians deuen encobrir sarraïns convertits.

10. La suma no és exacta perquè algun dels esclaus concentra més d'una de les causes de mobilitat esmentades.

11. Dels 351 esmentats, només en desapareixen 336 (20'1% del total), ja que els que canvien de propietari segueixen a la guarda, i també els 15 fugats que foren presos.

12. 219 tenint-hi en compte que un dels propietaris havia estat eliminat en extreure les esclaves.

13. A. COLLANTES DE TERAN, *Sevilla en la Baja Edad Media. La ciudad y sus hombres*, Sección de Publicaciones del Excmo. Ayuntamiento, Sevilla 1977, pp. 256-260; A. FRANCO SILVA, *La Esclavitud en Sevilla y su tierra a fines de la Edad Media*, Diputación Provincial, Sevilla, 1979; A. FRANCO SILVA, «La esclavitud en Andalucía al término de la Edad Media», *Cuadernos de Investigación Medieval*, Madrid 1985.

14. V. CORTÉS ALONSO, *La esclavitud en Valencia durante el reinado de los Reyes Católicos*, València 1964; J. HINOJOSA MONTALVO, «La esclavitud en Alicante a fines de la Edad Media», dins *Les sociétés urbaines en France Méridionale et en Péninsule Ibérique au Moyen Age. Actes du Colloque de Pau*, 21-23 septembre 1988, CNRS, Paris 1991, pp. 373-392.

15. D. GIOFFRÈ, *Il mercato degli schiavi a Genova nel secolo XV*, Collana Storica di Fonti e Studi, Gènova 1971.

16. El cas de Mallorca, però, podria considerar-se una excepció, ja que la població esclava era aclaparadora arreu. Segons les dades que presenta F. SEVILLANO COLOM, «Demografía y esclavos del siglo XV en Mallorca», *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*, 1973, pp. 160-197, en algunes localitats mallorquines els esclaus podien arribar a ser un 30% de la població. Vegeu, igualment, Ch. VERLINDEN, «Aspects quantitatifs de l'esclavage méditerranéen au Bas Moyen Age», dins *La Péninsule Ibérica y el Mediterráneo centro-occidental (siglos XII-XV). Actas del I Congreso Internacional de Historia Mediterránea (1973)*, CSIC-CNR, Barcelona-Roma 1980, pp. 769-789. A causa de les grans proporcions de la població esclava, a Mallorca s'havien desenvolupat ordenances molt severes encaminades, especialment, a prevenir les fugues. Cf. VERLINDEN, *Esclaves...*, pp. 303-317.

17. Segons un memorial de novembre del 1431 presentat per la comissió que estudiava la viabilitat de la guarda d'esclaus de la Generalitat, a la ciutat i vegueria de Barcelona hi havia, aproximadament, 1225 esclaus assegurats, contra només poc més de mig miler a la resta del Principat: a Perpinyà i el bisbat d'Elna 83; al bisbat i ciutat de Girona 186; a Castelló i el comtat d'Empúries 40; a Camprodon i vegueria 15; a Berga i vegueria 12; a Vic i la vegueria d'Osona 16; a Manresa i vegueria 14; a Vilafranca i vegueria 32; a Tarragona i Camp de Tarragona 30; a Montblanc i vegueria 28; a Tàrraga i vegueria 6; a Cervera i vegueria 36; a Lleida i vegueria 20, i a Tortosa i vegueria 16. Cf. MIRET, *La esclavitud...*, pp. 80-81.

18. J. HEERS, *Esclaves et domestiques au Moyen Age dans le monde méditerranéen*, Fayard, París 1981, especialment capítol 5, pp. 135-163.

19. FRANCO, *La esclavitud en Andalucía...*, pp. 22 i 37.

20. P. BONNASSIE, *La organización del trabajo en Barcelona a fines del siglo XV*, Universitat de Barcelona - CSIC, Barcelona 1975, pp. 97 i 98. A Gènova succeïa el mateix. Cf. HEERS, *Esclaves...*, pp. 142 i 143.

21. A.M. BERNAL, A. COLLANTES DE TERÁN, A. GARCÍA-BAQUERO, «Sevilla: de los gremios a la industrialización», *Estudios de Historia Social. Homenaje a Ramón Carande* núm. 5-6 (abril-setembre 1978), pp. 7-307.

22. M. BARCELÓ i CRESPI, *Ciutat de Mallorca en el trànsit a la Modernitat*, Institut d'Estudis Baleàrics, Ciutat de Palma 1988, pp. 158 i 159.

23. BONNASSIE, *La organización...*, pp. 97 i 98.

24. *Ibidem*.

25. Són, especialment, 45 mercaders, 32 ciutadans, 9 barquers, 7 cavallers, 6 forners, 6 donzells i 6 doctors en lleis i 4 notaris, 3 paraires i 3 preveres.

26. Entre els quals sobresurten 12 mercaders, 8 ciutadans, 4 donzells i 4 barquers.

27. Un hortolà, un rajoler, un tamborer, un fuster, un llautoner, un carnicer, tres mercaders, tres barquers, cinc cavallers i set ciutadans.

28. Un moliner, dos barquers, dos mercaders, un cavaller i dos ciutadans.

29. Hi tenim en compte, només, els oficis que superen la quinzena de propietaris, per aconseguir uns mínims de rigor en els percentatges.